

Mind Orpheuszok vagyunk

Varga Melinda beszélgetése Pethő Loranddal

– Bánffyhunyadon születtél, Szilágysomlyón nőttél fel, Kolozsvárott jártál egyetemre, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem színháztudomány szakára, majd hosszú ideig a Puck Bábszínház magyar tagozatának vezetője voltál. Három verseskötet szerzője vagy, Graviton című köteted megjelenés előtt áll, néhány szemelvényt olvashattunk belőle az Irodalmi

Jelenen. Mikor kezdtél el verselni, mit rejteget a szilágysomlyói padlás, a gyermekkori szoba mélye, mi volt az a meghatározó élmény, ami elindított a költői pályán?

– A verseket nagyon fiatalon megszerettem. Nem volt gazdag családi könyvtárunk, de azok a könyvek, verseskötetek, amelyekből édesanyám esténként olvasott fel, magukkal ragadtak. Édesanyám mindig is kedvelte a költészetet. Ahogy az évek teltek, újabb és újabb szerzőkkel ismerkedtem meg. Aztán következtek a szavalóversenyek. És egyszer csak, 14-15 éves koromban elkezdtem írni. Akkoriban, a „szentháromság-szindróma” tematikája foglalkoztatott, azaz „isten-szerelem-világbéke”. Serdülőkori költőbetegség! Az első publikációim a szilágysági Hepehupában jelentek meg.

Az áttörést Kolozsvár hozza.

– *Ahol a BBTE színháztudományok szakára felvételiztél. A költők általában a Bölcsészkarra jelentkeznek. Miért vonzott téged a színház? Volt olyan elképzelésed, hogy színészi pályára lépj,*

darabokat rendezz, netán a drámaírás is foglalkoztatott a költészet mellett?

– Spontán döntés volt. Újságíróira jelentkeztem, és a színház mellett döntöttem. Eleinte gőzöm sem volt semmiről. De megszerettem. Lehet, azért is, mert olyan személyiségekkel, szellemi mesterekkel ismerkedtem meg, és olyan szoros baráti kapcsolatok alakultak ki, amelyek a későbbiekben befolyásolták költői pályafutásom. Nem akartam soha színész lenni! Kísérleti drámaírással foglalkoztam ugyan, de nem lett végül semmi belőle, lehet, majd egyszer, „megkomolyodva” előveszem ezeket a szövegeket, és újrakezdem.

Utazunk lenti és fenti világok között

– „Somlyóról jöttem / gyomromban Orpheusz pengette húrjait” – *írod a Robinson a Kertben című versedben, amely a Nimfasztriptíz című első kötetben olvasható, cikluscímadó darab is. Összekötő elem, visszatérő motívum a korábbi és a legújabb verseid között. Ki neked Orpheusz?*

– Orpheusz mi vagyunk! Mind Orpheuszok vagyunk!

Néha képesek vagyunk olyan erővel bírni, amit mi magunk sem értünk, nem tudjuk, honnan kapjuk. Utazunk a lenti és a fenti világ között, képesek vagyunk átlépni minden határt céljaink, vágyaink vagy csak kedvesünk eléréseért. Csodálatosak vagyunk! Orpheuszok!

– *A Nimfasztriptízben, a Koponyahajóban és a Graviton verseiben is a szerelem az egyik leitmotívum. Különböző elképzelt vagy valós (ez maradjon a költő titka) múzsákra fűzöd fel a szerelmi témát, a titokzatos Lia, az arab Vénusz például vissza-visszatér az új versekben is. Milyen a te Eurüdikéd?*

– Az én Eurüdikém az a seb, amely szinte mindig begyógyul, de én folyton elkaparom.

– *A (nem) szerelmes vers igazából antiszerelmes vers. Jól látom?*

– Jól látod. Hisz számomra a szerelem az a két „kéz”, az a két „pont” amely csak az „álmaink galaxisában” érhet össze.

Ady egyszerű halandó, nem sámán, nem hajós

– *Most zárjuk az Ady-évfordulót, a lapszámunkban ezzel kapcsolatban interjú olvasható, illetve Mezey Katalin verse is kötődik az évfordulóhoz. Hozzád is közel áll a költő. Ady Endre verseihez több allúziód kötődik, a Koponyahajóban például az Átmenet című vers.*

(itt a magyar avaron
moslékomat kavaram
töredékek egy Liából
unokámnak átadom.

itt a magyar avaron
csontjaimat eladom
szirmaim rút csírából
vaddisznókkal felfalom

és felcsillan a fogsorom
hamu lepte lábnyomom
integetve e világból
itt a magyar avaron)

Hogy kerültél kapcsolatba Ady költészetével, milyen volt az akkori Ady-képed, és hogyan viszonyulsz ma hozzá?

– Emlékszem, amikor gyermekkoromban Bánffyhunyadra mentünk rokonlátogatóba, átutazva Csucsán édesanyám mindig mutatta, baloldalon van a Goga-kastély, ott élt Ady Endre. Majd, amikor átutaztunk Zilahon, mesélte nekünk, hogy ott járt iskolába Ady Endre. Így az Ady név korán belém rögzült. Mindig is arra várt, fedezzem fel. Fiatalon elkezdtem olvasni, roppant érdekesnek tűnt, úgy tekintettem rá, mint egy félistenre. De ez akkor volt. A mostani Ady – persze, ahogy én látom – egyszerű

és megtört ember, aki önmagához tér vissza, egyszerű halandó, akárcsak mindannyian. Nem sámán, nem hajós, csak fohászkozik. Lehet, pont ez, ami engem és Adyt oly szorosan összeköt. Hisz én is önmagamot keresem!

– *Pilinszky János, József Attila, Babits Mihály, Dsida Jenő, Nagy László is fel-felbukkan a Nimfasztriptízben és a Koponyahajóban. Olyan közismert versekre utalsz, mint a Négysoros, Anyám, Jónás könyve, Nagycsütörtök, Ki viszi át a Szerelmet. Milyen impressziók köthetők ezekhez a versekhez, és mi volt a cél, hogy beemelted a verseidbe?*

– Ezek a versek, amiket említesz, azok a lírai művek, amelyekkel igen korán találkoztam. A fejemben bolyongnak, újra és újra fel-felcsendülnek a sorok. Elgondolkodom rajtuk. Lehetséges, hogy éppen ezért emelem be a verseimbe próbálva tovább fokozni, átlényegíteni, átértelmezni. Néha halálos komolysággal, néha pedig cinikusan.

A sokszínűség inspirál

– *Három versesköteted közül egyik, a Dincolo de zid román nyelvű. Ha jól tudom, magyarról románra is fordítasz verseket. Kétnyelvű költőknél mindez nem lenne újdonság, a te eseted picit más. A Dincolo de zid egyszerre jelent meg a Koponyahajóval. Miért tartottad fontosnak, hogy ugyanabban az évben románul is megjelenjen verseskönyved, és azt, hogy románul is elkezdj verselni?*

– Igen, a két könyv egyidőben jelent meg, és mondhatnám azt is, hogy szinte egyszerre íródott. Kísérleti kötetnek nevezném a *Dincolo de zid* című könyvem. Annak a baráti körnek köszönhető, akikkel, ha nem is minden este, de majdnem mindig egy asztalnál ültünk. Román, magyar, francia és a jó Isten tudja, még milyen nemzetiség ült annál az asztalnál. Ez a sokszínűség inspiráló tud lenni. Köztük volt Ștefan Manasia, Bréda Ferenc, Karácsonyi Zsolt, akik fülébe jutott, hogy románul is próbálkozom

versekkel. Ők biztattak a *Dincolo de zid* megírása is. Könnyen ment, hisz nem akadályozott az úgynevezett „nyelvi tisztaság”, amire oda kellene figyelni, hisz én magyar vagyok.

– *Nemrég említetted, hogy foglalkoztat Bréda Ferenc magyar nyelvű könyveinek románra fordítása. Ez igen kemény dió, hiszen, mint tudjuk, ő nyelvfilozófiai esszéket írt, számos nyelvi fordulatot meglátásom szerint lehetetlen átültetni románra... Mely művekre gondoltál, mit fordítanál tőle?*

– Akkor most pontosítok, a lírája. Hisz, aki ismeri Bréda írásait, nemhogy kemény dió, hanem tiszta öngyilkosság a fordításuk.

Nagyon közeli barátság kötött és „köt” mai napig is össze minket. Hosszasan beszélgettünk, terveket dolgoztunk ki szervezve Kolozsvár kulturális életét. „Adósnak” érzem magam az irányába. Sokat köszönhetek neki.

Még nem gondolom magam annyira érettnek, hogy bele tudnám vágni fejszém az *Antracit*ba vagy más esszékötetébe. Lehet, hogy majd egyszer... Egyelőre a *Tűzpróbával* és a *Némóval* próbálkoznék.

– *Még milyen kortárs magyar alkotóktól fordítanál román nyelvre?*

– A nevek, a címek, az ún. kánon nem fontos. Számomra az a fontos, ami megragad. Azokat a szerzőket „vadászom”.

– *A kortárs román költészettel és szépprózával élénk kapcsolatot van, számos mai alkotót, többek között Ștefan Manasiát olvasol. A kortárs román líra inkább az amerikai beat-költészethez áll közel, kevesebb a formavers, picit talán slam poetryhez is hasonlít. Te hogy látod, és milyen átjárás, kölcsönhatás van Erdélyben, Kolozsváron a román és magyar kortárs irodalom között?*

– Most másképp látom a dolgokat, mint mondjuk tíz éve. Számos alkotói műhely indult Erdélyben, főként Kolozsváron, Nagyváradon azoknak a lelkes fiatal alkotóknak, akik irodalmi folyóiratok, kiadók szerkesztőségében dolgoznak. Rendszeresen jelennek meg kortárs szerzők fordításai. Kétnyelvű irodalmi estek zajlanak. Az átjárás létezik. Olvashatjuk egymás műveit. S ami a kortárs lírát illeti, minden egyes szerző a saját stílusában alkot. Persze vannak irányzatok, példaképek, mesterek.

- *A Jurták körül című versedben írod:*
egy guru vagyok nevem Unguru'
mongóliai vad lovas
és most kancámon a nyereg
mint kalap alatt a fogas

Mi ennek a versnek a története, identitásvers?

– Gyermekkoromban a játszópajtások között román gyerekek is voltak. Sokan voltunk. Nem az volt a fontos, kit hogyan hívnak, hanem az egy csapatban játszás, a román gyerekek szólítottak így: Unguru, azaz Magyar.

A nimfák csábítóak, szépek, vidámak, akár a nők

– *A Nimfasztriptíz című debütköteted mennyi ideig formálódott benned, és miért ez a címe?*

– Igen sokáig motoszkált fejemben, hogy saját kötettel rukkoljak elő. Amikor a döntés megszületett, már elég sok versanyag összegyűlt. Ezért érződhet az is a kötetben, hogy bizonyos tematika érdekelt.

S miért ez a kötet címe? A nimfák azok a mitológiai „lények”, akik szépek, vidámak, csábítóak, akárcsak a Nők. Ezeknek az igazi arcát próbálom keresni. Akár egy maszkot, a ruhájukat lassan levetik magukról. Megismerjük igazi arcukat.

- Örült vagy alkoholista
tudva ez a költők sorsa

átcsaltuk a szomszéd asztalt

– *a békebeli kétezres évek eleje-közepe, Kolozsvár kultikus kocsmái jutnak eszembe erről a versről, a kávéházak fénykora. Ott zajlott a szellemi élet, mindenkit ott talált meg az ember. Túl az én személyes értelmezésemén és nosztalgiámon, mit sugall ez a vers?*

– Igen, ez még a békebeli világ. Akár a tanítványok ültünk a Mesterek körül, figyelmesen hallgatva Őket. Ahol nem létezett semmiféle törés vagy határ, ahol hosszasan az ember el tudott

beszélgetni, ahol mindenki egyszerű földi halandó volt. Itt zajlott minden. Itt kovácsolta mindenki a sorsát, a jövőjét.

„Mint evezők a vérekes kezek tördelik a tenger csontjait”

– *Orpheusz mellett van egy másik gyakori témád: a víz...*

– A víz számomra az az elem, amely táplál, de ugyanakkor pusztító erővel bír, a segítségével előrehaladsz, de ugyanakkor akadályozni tud. A víz ugyanabban a pillanatban lehet könny és vércsepp is.

– *Hát a tengernek, amely a hóhoz hasonlóan sok kortárs erdélyi költő versében előfordul? Papp Attila Zsolt Az atlantiszi villamos című, legújabb verseskötetében például felbukkan, de Karácsonyi Zsolt Krím című kötetének több verse is emleget egy ún. Erdély nevű tengert.*

– A tenger az, ami minket körülvesz. Mindig a tengeren túlra, szigeteire, vagy csak partjai közelébe vágunk.

– *Miért Koponyahajó a kötet címe? Mit sugall ez a cím?*

– Akárcsak egy hajó, lebeg a víz habjaiban, koponyánkban is így „lebegnek” a gondolatok, kikötőt keresve.

– *A kert szintén fontos motívum a versekben. Nevezetesen Robinson kertje. Hogy jön a képbe pont Robinson, milyen ez a sziget, milyen ez a kert?*

– Ez a sziget kopár, és Robinsonnak ezen a kopár szigeten, az Ő kertje fáradságából és terméséből kell megélnie, túlélnie.

Börtönversek, Villon, Faludy és az szabadság

– *A Börtönlevelek nyilván fikciók, azonban úgy gondolom, hogy Villon és Archipoeta igencsak közel áll ezekhez a versekhez, mint-ha ezek a költők inspirálták volna. A Horror ludicusban írod:*

áruld el rabszolga vagy
tested csupán börtönfalak

veszik körül – nem politikum –
ki viszi majd át a bús folyón.

A börtön önmagunk bezárásának a jelképe, annak a metafizikai jelenségnek, hogy az ember sosem lehet teljesen a szabad. A költő talán a legszabadabb mindannyiunk közül?

– Igen, a Költő a legszabadabb, hisz át tudja törni ezeket a börtönfalakat, de ugyanakkor veszély is számára, hisz ráborulhat, betemetheti. Az ember behatárolt lény, minden körbeveszi, minden falként emelkedik köré, ezeket a falakat próbálja áttörni. Néha sikerrel, néha csak egy kis ladik segítségével a „bús folyón” keresztül.

Villont nagyon szeretem, inspirál. Nagyon sokszor visszatérek költészetéhez. A költészetében szabadságot és a dolgok kertelés nélküli kimondását keresem.

– *A Koponyahajóban olvasható M. beteg című versed Faludy György Szerelmes versek egy haldoklóhoz című, káprázatosan szép ciklusát juttatta eszembe. Van kapcsolódás a versed és Faludy között?*

– Szándékos, tudatos kapcsolódás nincs, de számomra Faludy az a gyöngyszem, aki még sok-sok évig remélhetően „része lesz” költészetemnek.

Kolozsvár, legendás 2000-es évek, transzközép költők

– *Egyetemisták voltunk, amikor Faludy György a kolozsvári Bulgakov Kávézóban és a Bölcsészkaron is fellépett Orbán János Dénes és Szócs Géza kíséretében. Hogy emlékszel erre vissza, találkoztál vele, van dedikált köteted tőle?*

– Dedikált kötetem sajnos nincs tőle, de számomra fontosabb az a „padlás téri”, késő délutáni emlék, amikor pohár whiskyvel a kezében hosszasan mesélt. És mi, mint kisdíjak a padban, csendben hallgattuk.

– *Kolozsvár. Irodalmi élet. Fontos állomások ezek, itt „érlelődött” költővé. A Bretter György Irodalmi Kör elnöke is voltál. Az első két*

kötettedben erőteljesen jelen van Orbán János Dénes és az Előretolt Helyőrség-írócsoport. Néhol Karácsonyi Zsoltot is érzem, s nagyon erős a jelenléte Bréda Ferencnek is, akinek több versed ajánlod. Mi határozta meg ezeket az éveket, milyen a viszonyod a régebbi verseidhez? A fent említett nevek és szellemi hatásuk Pethő Lorand költészetére igazak, vagy csak én olvasom bele a verseidbe?

– Most hazudnék, ha azt mondanám, hogy Pethő Lorand költészetét nem befolyásolta senki. *(nevet)* Épp azok, akiket említesz, igenis nagy hatást gyakoroltak a verseimre.

A kolozsvári műhely az, ami úgymond költőt formált belőlem és sokunkból. Legyen az OJD, Bréda vagy Kara, mind hatottak rám, de a névsor természetesen nem teljes, és sokkal hosszabb. Kolozsvár életem egyik legfontosabb állomása, alkotókkal, barátokkal, helyekkel, gondolkodással, lehet, azért érződik a mostani írásaiban is, hisz kissé nosztalgiazom. Tisztelettel és örök hálával tekintek vissza erre az időszakra, ezekre a nevekre.

– *A Bakszag és az Emberölésért keresnek Pesten, amit csak azért nem merek beidézni, hogy a kevésbé jó humorérzékkel megáldott anyaországi költőtársak szívükre ne vegyék, komoly és jogos bírálataz az irodalom belterjessége ellen. Odamondós, nem kertelsz sokat. Most is ezt írnád?*

– Persze! Sohasem voltam híve annak, ha valaki „sztár-poétának” érzi magát, vagy valakiből „sztár-poétát” fabrikálnak.

Olvas-e bennünket német olvasó?

– *Ausztriából milyenek tűnnek a szekértáborok csörtéi? A megosztott irodalom, a gyűlölködés befolyásolnak-e téged az olvasásban?*

– Az olvasásban nem befolyásol. Mert ami jó, az jó. Táborok mindig is voltak, s mindig is lesznek. Ez nem akadály, ez hajtóeszköz.

– *Bizonyára nem kerülte el a kortárs osztrák irodalmi élet sem a figyelmed. Erről mit tudsz mondani? Egy magyar költőnek*

mennyi esélye van német nyelvterületen kitörni, mire kíváncsi egy német olvasó?

– Ezen a területen nagyon kezdőnek látom magam. Több fórumon is követem az irodalmi eseményeket, több irodalmi körre, bemutatóra belestem. Nem tudnék arra most válaszolni, hogy mire is kíváncsi a német olvasó, de egy nevet megemlítenék: Tóth Kinga.

– *Azt rebesgetik, hogy regényeket érdemes inkább lefordítani idegen nyelvekre. Te is úgy érzed, hogy a líra csillaga leáldozóban, és tényleg mindenki csak prózai művet hajlandó elolvasni?*

– Ettől én nem félek. Hisz mindig is voltak és lesznek kedvelői a verseknek. Ha valaki prózát szeret olvasni, az olvasson prózát, aki a verset szereti, az a továbbiakban is a verset fogja. Nem az a fontos, hogy mit érdemes írni. Mindkettő értékes, és így vagy úgy el kellene jusson az olvasóhoz, inkább ezen van a hangsúly.

– *Milyen az élete egy magyar költőnek idegen nyelvű környezetben, mivel telnek a munkán kívül a hétköznapok, hogyan tudsz a magyar kultúra áramköréből nem kikapcsolódni?*

– Nem szeretnék kikapcsolódni. Folyamatosan követem a közösségi média, a sajtó, az irodalmi folyóiratok segítségével az ott-honi eseményeket. És, ha időm is engedi, vagy épp a közelben vagyok, fel-fel bukkanok, meglepetésszerűen. Fontosnak tartom, hogy naprakész legyek. Mindenről tudjak.

Graviton, a készülő kötet

– *Készülő, Graviton című köteted fésűkagylók. megvadult tavasz című versének alábbi sorai mintha azt sugallnák, hogy az úton levés folyamata foglalkoztat, a helykeresésé, az identitás keresésé. Nem stabil állomás a mostani, és talán visszavisznek azok a fésűkagylók a transzilván tájra?*

hiába döngettek kaput falat
a kárpátok alatt
nem maradt
helyed

merre mész? van még otthonod?
a fésűkagylók útját keresed?

minden nap egy új stáció?
látod már nincs senki veled

– Mindig is keresem a helyemet, az identitásom, ezek csak „életstációk”, ki tudja, nem tudhatja senki, hova vezet az út. Ez az út lehet olyan, akárcsak Krisztus keresztútja. Leesünk, felállunk, végigjárjuk. Lehet, pont addig a pontig, míg mi is megfeszülünk a saját Golgotánkon.

– *A Gravitonban felbukkan például a klór, a klórszag, mint jelkép, ami a korai verseidben is erőteljesen jelen van. Mi bújjik meg mögötte?*

– A *Graviton* nem vidám líra. Lehet, azért is ilyen, mert bizonyos dolgok letisztultak bennem. Lassan tíz év telt el a legutolsó könyvemtől. Sok mindenem volt időm elgondolkodni, keresni a válaszokat, a megoldást. Az idő, akár a fertőtlenítő klór, megtisztítja a folyosót, az utat, amin végigmentem, törölve lábnyomom. Ha el is tűnik a lábam nyoma, a klór csípős szaga kering fölötte, emlékeztet az egykori jelenlétre.

– *Fontos számodra a forma, a dallam. Mintha földre írnád ezeket a verseket, ugyanakkor ösztönösség árad belőlük, nincs nyoma erőlködésnek. Először a versek dallama születik meg?*

– Számomra nagyon fontos a vers dallama, a versen belüli törések, a forma. Minden ritmusra és formára épül, beleértve az a „földi létezésünket” is. A testünk minden mozdulatának megvan a saját ritmusa. A mindennapunknak. A nyelvnek, a kiejtett szavaknak. A dallam nem minden esetben feloldó, idegesítő és nyomasztó is lehet.

– *Mit takar a cím?*

– Graviton. Most kicsit eltérve a fizikában használt megnevezéstől, azt a semlegességet, elszakadtságot, a gyökerek kapaszkodását, a lebegést, a távolságot, az elérhetetlenséget, a végtelent rejti magában, amire az „én” az évek során keresi a választ.

– Régebben beszélgettünk arról, hogy valami formabontót, újat kellene létrehozni, amit még senki nem művelt, s ilyen értelemben például a slam poetry sem új, csak a magyar nyelvterületen, Amerikában már lejárt lemez. Most még vannak ilyen terveid? Mivel lehetne az irodalmat és a világot kimozdítani sarkaiból?

– Nagyon nehéz most olyasvalamit felmutatni, ami újnak tűnne, hisz semmi új nincs már rég a nap alatt. Persze most is vannak ötletek. De ezek csak ötletek. Az irodalmat csak úgy lehet kimozdítani a sarkaiból, ha minél több emberrel szerettetjük meg. Ez már egy kis forradalom!

